

METHODS OF MANAGING AND SOLVING PROBLEM LOANS IN BANKS

Ostonov Abdullo Akmalovich¹

Credit Monitoring Department of the AT Xalq Banki

KEYWORDS

Non-performing loans; NPL management; bank restructuring; economic policy reform; financial stability; macroprudential policy; poor credit risk management

ABSTRACT

During the 2007 financial crisis, many banks with a high incidence of non-performing loans (NPLs) encountered a cessation of their capital sources, largely due to poor management practices. Substantial amounts of NPLs indicate not only deficiencies in management methods but also a shortage of capital. Additionally, elevated NPL levels have adversely impacted bank lending activities, raising concerns among bank officers and managers about the future stability of the entire banking system. This study has a dual purpose: firstly, to present various NPL management methods documented in the literature, and secondly, to distinctly differentiate between post-crisis (ex-post) and preventive (ex-ante) NPL management. This paper consolidates recommendations from various researchers on effective strategies to manage and mitigate NPLs across different banking systems worldwide. The goal is that by evaluating these methods, banks will be better equipped to handle NPL issues.

2181-2675/© 2024 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.12155266**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Director of the Credit Monitoring Department of the AT Xalq Banki, Uzbekistan

BANKLARDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISH VA ULARNI HAL QILISH USULLARI

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

muammoli kreditlar; NPL boshqaruvi; banklarni qayta tuzish; iqtisodiy siyosat islohoti; moliyaviy barqarorlik; makroprudensial siyosat; yomon kredit tavakkalchiligini boshqarish

ANNOTATSIYA/АННОТАЦИЯ

2007-yilgi moliyaviy inqiroz davrida ko'plab yuqori darajadagi muammoli kreditlarga (NPL) ega bo'lgan banklar, asosan, yomon boshqaruv amaliyotlari tufayli kapital manbalarining tugashiga duch keldi. Katta miqdorda NPLlar faqat boshqaruv usullaridagi kamchiliklarni emas, balki kapital yetishmasligini ham anglatadi. Bundan tashqari, yuqori darajadagi NPLlar banklarning kredit berish faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, bank xodimlari va menejerlari orasida butun bank tizimining kelajakdagi barqarorligi haqida xavotir uyg'otdi. Ushbu tadqiqot ikki maqsadni o'z oldiga qo'yadi: birinchidan, adabiyotlarda qayd etilgan turli NPL boshqarish usullarini taqdim etish, ikkinchidan, NPLlarning post-krizis (ex-post) va profilaktika (ex-ante) boshqaruvi o'rtasidagi aniq farqlarni aniqlash. Ushbu maqolada dunyodagi turli bank tizimlarida NPLlarni samarali boshqarish va kamaytirish bo'yicha turli tadqiqotchilarning tavsiyalari jamlangan. Maqsad shundaki, bu usullarni o'rganib, banklar NPL muammolariga qarshi kurashishga yaxshiroq tayyor bo'ladilar.

Muammoli kreditlarni boshqarish usullarini aytib o'tishdan oldin, qaysi kreditlar muammoli deb atalishini aniqlab olishni ma'qul deb hisoblayman. O'z vaqtida to'lanmagan har qanday kredit, ya'ni 90 kundan ortiq to'lanmagan kreditlar muammoli kreditlar deb hisoblanadi. Aniqlashtirish uchun, agar qarz oluvchi bankka 90 kundan ortiq kredit majburiyatlarini bajarmagan bo'lsa, uning krediti muammoli deb hisoblanadi. Post-krizis kredit xavfini boshqarish usullarini o'rganish, moliyaviy barqarorlik haqida qayg'urayotgan tartibga soluvchi organlar, banklar va hukumatlar uchun muhim ahamiyatga ega. Muammoli kreditlar bankning balansida yomon kredit xavfini boshqarish tufayli paydo bo'lishi mumkin.

Muammoli kreditlarni boshqarish faqat ularni hal qilish yo'llarini topish bilan cheklanmaydi. Bu, shuningdek, kredit boshqaruvi bilan bog'liq siyosat va strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish bilan ham bog'liq, muammo paydo bo'lishining oldini olish uchun. Shu sababli, muammoli kreditlar muammosini hal qilishda qo'llanilishi kerak bo'lgan boshqaruv vositalarini (ya'ni, oldindan profilaktika (ek-ante) va krizisdan keyin (ek-post) boshqaruv) aniq ajratish zarur.

Muammoli kreditlarning boshqarish maqsadi har bir bank uchun turlicha. Ammo umuman olganda, banklar balanslarida imkon qadar kam muammoli kreditlarga ega bo'lishni istaydilar. Buning sababi oddiy. Agar bankda muammoli kreditlar darajasi past bo'lsa, bu to'g'ridan-to'g'ri past xavf darajasini anglatadi. Natijada banklar imkon qadar kam yo'qotishlarga duch keladilar. Bundan tashqari, banklar o'z asoslarini iste'molchilar

ishonchiga quradi. Agar bank "zaif" yoki "mo'rt" ko'rinsa, mijozlar o'z omonatlarini boshqa joyga olib chiqib ketishlari mumkin. Ushbu noxush hodisa bank balansida yuqori darajadagi muammoli kreditlar paydo bo'lganida sodir bo'lishi mumkin, chunki yuqori miqdordagi muammoli kreditlar mavjudligi "zaif" kredit boshqaruvini ko'rsatadi.

So'nggi o'n yillikda bank inqirozlari va qayta tuzilishlarini boshqarish bo'yicha muhim adabiyotlar yozilgan (Turner va Xokins, 1999; Latter, 1997; Huan, 2001; Li, 2002; Xogart et al., 2004) va xususan, muammoli kreditlarni boshqarish bo'yicha (Vu, 2000; Shih, 2004; Xu, 2005; Matousek va Sergi, 2005). Shuningdek, muammoli kreditlarning omillari haqida ko'plab adabiyotlar mavjud, masalan, Berger va DeYoung (1997); Espinoza va Prasad (2010); Louzis va boshq. (2010);

Muammoli kreditlar har bir bankning iqtisodiy faoliyatiga xalaqit qiladi. IMF (2015) tadqiqotiga ko'ra, banklarida yuqori darajadagi ishlamaydigan kreditlar mavjud bo'lgan mamlakatlarda kredit o'sishi sekinroq bo'ladi. Aniqroq aytganda, bank moliyasiga ko'proq bog'liq bo'lgan firmalar banklarning kamaygan moliyaviy quvvatidan boshqa firmalarga qaraganda ko'proq zarar ko'radilar. Shuningdek, IMF (2015) tadqiqotida aniqlanganidek, balansi yuqori darajadagi ishlamaydigan kreditlarga ega bo'lgan banklar real iqtisodga kredit berish qobiliyatining pasayishi kuzatiladi. Bu uchta asosiy kanal orqali sodir bo'ladi:

Kamroq daromad: Yuqori darajadagi ishlamaydigan kreditlarning mavjudligi bank uchun kamroq sof operatsion daromadni anglatadi. Shuningdek, ishlamaydigan kreditlarni boshqarish va kuzatish uchun ko'proq mehnat kuchi kerak bo'lgani sababli daromadlar sezilarli darajada kamayadi.

Yuqori kapital talablari: Ishlamaydigan kreditlar xavfli aktivlar hisoblanadi. Bu ularning katta xavf og'irliklarini jalb qilishini anglatadi va natijada yuqori kapital talablari kerak bo'ladi.

Yuqori moliyalashtirish xarajatlari: Ishlamaydigan kreditlar kabi katta miqdordagi xavfli aktivlarga ega bo'lgan banklarga boshqa banklar va investorlar kamroq qarz berishga yoki yuqori moliyalashtirish xarajatlari bilan qarz berishga tayyor bo'ladilar.

Xususan, ishlamaydigan kreditlarning darajasining oshishi bank ish faoliyatiga sezilarli darajada zarar keltiradi, ya'ni yuqori darajadagi ishlamaydigan kreditlarga ega bo'lgan banklar quyidagilarga duch keladilar:

- I. sof foiz daromadlarining kamayishi;
- II. zararlarni qoplash xarajatlarining oshishi;
- III. xavfli og'irlikdagi aktivlar uchun qo'shimcha kapital talab etilishi;
- IV. pastroq xavf ko'tarish istagiga ega potentsial kreditorlar (ya'ni, kamroq xavf-sevuvchi qarz oluvchilar).

Moliyaviy Barqarorlik Instituti muammoli kreditlar muammosini hal qilishni to'xtatib bo'lmaydigan vazifa deb hisoblaydi. Kempbell (2007) ga ko'ra, so'nggi yigirma yil ichida muammoli kreditlar muammosini hal qilishning eng keng tarqalgan usuli davlat hokimiyatlari tomonidan ularni hal qilish uchun javobgar bo'lgan bir tashkilot tuzishdir. Albatta, bu usuldan tashqari banklarga muammoli kreditlar bilan kurashishda yordam

beradigan boshqa usullar ham mavjud. Kempbell (2007) bu muammoni hal qilish uchun uchta muhim omilni hisobga olish kerakligini ta'kidlaydi. Birinchi omil banklarning muammoli kreditlarni qanday oldini olishlari yoki ularni boshqariladigan darajada saqlashlari bilan bog'liq. Ikkinchidan, muammoli kreditlar aniqlanadigan muayyan banklar muhim ahamiyatga ega. Uchinchi omil esa, bankrot bo'lgan banklarni qanday boshqarish kerakligi bilan bog'liq. Shunday qilib, Kempbell (2007) muammoli kreditlarni boshqarishda birinchi bosqich oldini olish va nazorat qilish ekanligini ta'kidlaydi. Bank nazoratchilari o'z vazifalarini bajarishlari va samarali bo'lishlari uchun yetarli huquqiy vakolatlariga ega bo'lishlari juda muhimdir. Aniqrog'i, bu vakolatlar tegishli litsenziyalash tizimini o'z ichiga olishi kerak va nazoratchi uchun tuzatish choralari ko'rish uchun turli xil vositalar, masalan, bank litsenziyasini bekor qilish orqali banklarni yopish qobiliyati kabi vositalar bo'lishi kerak. Shuningdek, oldin ta'kidlaganimdek, nazorat va ehtiyotkorlik bilan tartibga solish tizimi likvidlik muammolari bo'lgan banklar holatida yetarli emas. Shuning uchun favqulodda likvidlikni moliyalashtirish mexanizmi zarur. Bunday mexanizmni faqat markaziy banklar taqdim etishi mumkin, lekin moliyaviy tizimda axloqiy xavfni oshirishning oldini olish uchun mexanizmning qo'llanilishi ixtiyoriy bo'lishi kerak. Ikkinchi bosqichga kelsak, banklar o'zlarining yetishmovchi aktivlarini boshqarishlari kerak. Buzilgan aktivlarni boshqarish insolvent banklarni qayta tiklash jarayonining nafaqat murakkab, balki muhim jihatidir.

Uchinchi bosqichda oldini olish-nazorat va buzilgan aktivlarni boshqarishdan so'ng bankrot banklarni davolash keladi. Bank tizimining yaxshi holatda bo'lishi har bir mamlakat iqtisodiyoti, xususan, to'lov tizimi uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, bir bankning moliyaviy muammolari boshqalariga ham muammo tug'dirishi yoki/yoki tizimli bank inqirozi bo'lsa, omonatchilar pullarini banklardan olib qo'yishi mumkin; bu muammo barcha banklarga tarqaladi.

So'nggi 25 yil ichida ko'plab tizimli bank inqirozlari yuz berdi, buning asosiy omili banklarning rivojlanish va tarqalish tezligidir. Kempbell (2007) boshqa qiziqarli bir savolni ham ko'taradi - inqirozlarning tarqalish tezligi. Bu bank biznesining tabiati bilan bog'liq. Shu kungacha aytilganlarni hisobga olganda, yaxshi boshqariladigan va kuchli balansga ega bo'lgan bank ham likvidlik muammolariga duch kelishi mumkin. Natijada, rivojlangan bank tizimlarida markaziy banklar tomonidan banklarning o'zaro bozorlarida operatsiyalariga yordam berish uchun likvidlik moliyalash mexanizmi qo'llaniladi. Bank nazoratchisi likvidlik muammosidan hushyor bo'lishi kerak, chunki ba'zan bu muammo jiddiy muammolarni yopishi mumkin. Nazoratchi harakat qilishdan oldin, bankning butun yoki bir qismining kredit portfelining shubhali sifati ehtimoliyligini hisobga olishi kerak.

Ugoani (2015) Nigeriya banklarida muammoli kreditlar uchun oldindan boshqaruv amaliyoti uchun ba'zi takliflarni ilgari surdi, ularning ba'zilar boshqa hukumatlar va/yoki banklar tomonidan umumiy tarzda qabul qilinishi mumkin. Birinchidan, u banklarni tartibga soluvchi hokimiyatlar banklar uchun mikro va makro ehtiyot choralarini yaxshilashlari kerakligini taklif qildi. Shuningdek, banklarning o'z filiallariga kredit

berishiga ruxsat bermaslik chorasini amalga oshirishi mumkin. Bundan tashqari, banklarning tashqi auditorlari maksimal ikki yillik muddatga ega bo'lishlari kerak. Buning sababi shundaki, uzoq muddatli muddat korrupsiya paydo bo'lishi uchun zamin yaratadi. Nihoyat, har bir bankning markaziy boshqaruvi "banking gurolari" dan tashkil topmasligi kerak, chunki tarix ko'rsatganidek, ularning ba'zilarini jinoyat niyatiga ega bo'lgan.

Pagano (2014) ga ko'ra, banklarni hal qilish masalalari nazorat masalalari bilan chambarchas bog'liq. Evropa siyosatchilarining banklar va regulyatorlarning haddan tashqari sustkashligi borasidagi xavotirlari evro qarz inqirozi tufayli kuchaygan. Banklarning chegaralararo tashqi ta'sirlari va ularning faoliyatini kengaytirish bilan bog'liq kompleks hal qilish mexanizmining yo'qligi tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sustkashlik Evropa siyosatchilari uchun qo'shimcha "xavotir" hisoblanadi. Pagano (2014) ga ko'ra, Yevropa komissiyasi va parlamenti ushbu muammolarni hal qilish uchun nafaqat banklarning nazorat tizimini, balki tizimli ahamiyatga ega deb hisoblangan banklar uchun banklarni hal qilish tizimini keskin qayta ko'rib chiqishga harakat qildi. 2013 yilda, xususan noyabr oyida, "Yagona nazorat mexanizmi (SSM)" qoidalari kuchga kirdi, bu orqali Yevropa Markaziy Bankiga bank nazorati vakolatlari berildi. Shunday qilib, SSM tomonidan milliy hokimiyatlardan iborat yangi moliyaviy nazorat tizimi yaratildi. Banklar nazoratini markazlashtirishdan kelib chiqadigan tartibga soluvchi sustkashlik xavfini kamaytirish bir xil standartlarni o'rnatish orqali erishish mumkin. 2014 yil aprel oyida Yevropa parlamenti tomonidan Banklarni qayta tiklash va hal qilish to'g'risidagi direktiva (BRRD) qabul qilindi. Shunday qilib, banklarni hal qilish va nazorat qilish zarur bo'lganda aralashish uchun kamida minimal vositalar va vakolatlarga ega. Milliy hal qilish organlari muayyan holatlarda boshqa mamlakatlarda joylashgan bank filiallarini hal qilish huquqiga ega va hal qilish organlari va milliy nazorat o'rtasida kengaytirilgan hamkorlik va sinxronizatsiyani o'z ichiga olgan tizim bilan ta'minlanadi. Bundan tashqari, BRRDning darhol maqsadlaridan biri hal qilish kerak bo'lgan bankni ichki resurslarni ishlatish orqali qutqarish va shu bilan uning majburiyatlarining bir qismini hal qilishdir. Ushbu harakatning asosiy foydasi Yevropa Ittifoqidagi banklarga beriladigan hukumat subsidiyasini kamaytirishdir. Bundan tashqari, bu banklarga eks-ante ortiqcha "murosasizlik"ka (ya'ni sustkashlikka) moyilligini kamaytirishga yordam beradi.

Pagano (2014) tomonidan qayd etilgan yana bir tasdiqlangan mexanizm Yevropa Parlamenti tomonidan tasdiqlangan yagona hal qilish mexanizmidir (SRM). Ushbu hal qilish mexanizmi uchta jiddiy kamchilikka ega. Birinchi asosiy kamchiligi, bankni yopish to'g'risidagi qarorni katta hokimiyatlarga topshirishi, masalan, prudensial regulyator bo'lgan ECB, SRM kengashi va Evropa Ittifoqi komissiyasi, ammo hal qilishni milliy hokimiyatlar tomonidan amalga oshirishga imkon beradi. Ikkinchi kamchilik shundaki, turli xil moliyaviy institutlar, ularning bankro'ti moliyaviy inqirozni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan tizimli ahamiyatga ega moliyaviy institutsiyalar (SIFI), Yagona hal qilish jamg'armasi tomonidan qo'llab-quvvatlanishi mumkin emas. Ushbu mexanizmning so'nggi kamchiligi shundaki, Yevropa Ittifoqining hal qilish mexanizmi markazlashtirilgan depozit

sug'urta mexanizmi bilan to'ldirilmagan, bu omonatlar uchun xavfsizlik yostig'i sifatida ishlatiladi va shuning uchun, bank muammoga uchragan mamlakatlarda bank yugurishlari sodir bo'lishi mumkin. Markazlashtirilgan depozit sug'urta mexanizmi AQShdagi Federal Depozit Sug'urtasi Korporatsiyasida (FDIC) mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

- [1]. Anastasiou, D., Louri, H., va Tsionas, M. (2016), "Muammoli kreditlarning omillari: Evrozonadagi mamlakatlar uchun dalillar", Moliya Tadqiqot Xatlari, 18, 116-119.
- [2]. Anastasiou, D., Louri, H., va Tsionas, M., (2016), "Evrozona Muammoli Kreditlari: Markaziy-Peryferiya Bank Bozorlarida Fragmentatsiya bormi?", Gretsiya Markaziy Banki Iqtisodiy Tadqiqot Qog'ozi Seriyasi, No. 219.
- [3]. Berger, A., DeYoung, R. (1997), "Tijorat banklaridagi muammo kreditlari va xarajat samaradorligi", Bank va moliya jurnali, 21, 849-870.
- [4]. Campbell, A. (2007), "Bankning to'lovga layoqatsizligi va muammoli kreditlar muammosi", Bank Tartibga Solish Jurnali, 9(1), 25-45.
- [5]. Espinoza, R., va Prasad, A. (2010), "GCC bank tizimidagi muammoli kreditlar va ularning makroiqtisodiy ta'sirlari", IMF Ishchi Qog'oz, No. 10/224.
- [6]. Garrido, Jose M. (2012), "Suddan tashqari qarzni qayta tuzish", Jahon Banki Tadqiqotlari No. 66232, (Vashington, D.C.: Jahon Banki)
- [7]. Gilson, S., Kose, J., va Larry H. P. (1990), "Muammoli qarzlarni qayta tuzish: Muddati o'tgan firmalarning xususiy qayta tashkil etilishi bo'yicha empirik tadqiqot", Moliya Iqtisodiyoti Jurnali, 21, 315-53.
- [8]. He, D. (2004), "KAMCOning Koreya Respublikasida muammoli kreditlarni hal qilishdagi roli", IMF Ishchi Dasturi No. 04/172, Vashington, D.C.: Xalqaro Valyuta Jamg'armasi.
- [9]. Hoggarth, G., Reidhill, J., va Sinclair, P. (2004), "Bank inqirozlarini hal qilish: nazariya va dalillar", Angliya Markaziy Banki Ish Qog'ozi, No. 229.
- [10]. Huang, Y., Bonin, J. (2001), "Xitoy banklarining yomon kreditlarini hal qilish", Osiyo Iqtisodiyoti Jurnali, 12, 197-214.